

Economische dialectiek

Het is een feit dat wij in ons landje maar één winnaar van de Nobelprijs economie hebben. Een tweede of derde zou, volgens de beproefde regels van de Zweedse Centrale Bank en de Stockholmse Academie van Wetenschappen, vrijwel zeker van een andere snit zijn geweest. Dat zou betekenen dat de mening van Tinbergen dat de economen nu maar eens moeten ophouden met het uiting geven aan hun meningsverschillen en dienen te streven naar een nieuwe synthese in de economiebeoefening, niet onbesproken zou zijn gebleven 1). Deze gedachte wordt mij ingegeven door George Stiglers nieuwste boek *The economist as preacher* 2). De stilzwijgende veronderstelling achter de wel vaker gehoorde uitspraak dat de wetenschappelijke twisten van de economen niet bevorderlijk zijn voor 's lands welvaren is dat een consensus op theoretisch terrein leidt tot gezaghebbende beleidsaanbevelingen welke door regeringen worden opgevolgd. „Er is duidelijk behoefte aan een doortastender politiek. Deze moet o.a. worden gebaseerd op een zo goed mogelijke sociaal-economische theorie en deze laatste moet door zoveel mogelijk economen worden aanvaard”, aldus Tinbergen. Stigler ontkent deze gedachtengang ten stelligste: „My central thesis is that economist exert a minor and scarcely detectable influence on the societies in which they live” 3).

Economen, aldus Stigler, zijn gekwalificeerd inzake twee dingen: zij leveren kennis van de werking van het economisch systeem en dat betreft kennis van de oorzaken en gevolgen van economische verschijnselen zoals werkloosheid, inflatie, inkomensongelijkheid, het functioneren van ondernemingen en markten enz. Daarnaast doen zij voorstellen en verdedigen zij economisch beleid dat ten gunste is van grote en kleine groepen in de samenleving. Het eerste is wetenschap, het tweede belangbehartiging en bij dit laatste richt de aanbieder van „beleidsopties” zich op de vraag van zijn afnemers: er zijn markten en deelmarkten voor economische opinies. Politieke economen produceren voor „hun” consumenten de gearticuleerde meningen die deze nodig hebben of nodig menen te hebben. Het zijn dus de loop der gebeurtenissen en de belangen van de beleidsmakers daarin die de economische politiek gestalte geven.

Als deze mening juist is zal er geen consensus ontstaan inzake de te voeren economische politiek. Maar zelfs al zou zo'n consensus kunnen ontstaan dan nog zal deze mening geen invloed op de feitelijke politiek hebben, behalve voorzover zij strookt met de inzichten en belangen van de beleidsmakers en hun aanhang. Stigler giet zijn mening in de vorm van een te testen hypothese. Die toetsen moeten de historici van het economisch denken doen, maar ondertussen geeft hij vier voorbeelden die de hypothese zouden ondersteu-

nen: de kwestie van de graanwetten van 1846, de keynesiaanse volledige-werkgelegenheidspolitiek, Marshall en de inkomensherverdelingspolitiek en de reguleringpolitiek, waaronder de antitrustwetgeving. Het is inderdaad vermakelijk om te zien hoe de Sherman Act in 1890 door academische economen sceptisch werd begroet en hoe zeventig/tachtig jaar later de meningen zijn omgedraaid: „The effect of the antitrust policy on economists”.

Liggen de zaken in Nederland anders dan in de Verenigde Staten? Ik zou de vraag niet hebben opgerakeld als ik het niet meer met Stigler dan met Tinbergen of Keynes of Von Mises 4) eens zou zijn. Persoonlijke ervaringen zijn uiteraard niet maatgevend, maar enkele voorbeelden passen in mijn straatje. In 1975 had een werkgroep van de SER preventieve toetsing van fusies en overnamen van de zijde van grote ondernemingen aanbevolen, en deze aanbeveling werd bijna unaniem door de SER overgenomen. De opeenvolgende kabinetten en de Tweede Kamer hebben dit advies genegeerd. Toch zouden er mijns inziens aardig wat ongelukken zijn voorkomen als de fusiewoede van de jaren zeventig tijdig was getemperd door beleid. Hetzelfde geldt voor het steunverleningsbeleid, dat kon bogen op de instemming van sociale partners en politieke partijen, maar dat pas eindigde toen de bodem van de schatkist in zicht kwam: de wal keerde het schip en niet onze (goede of slechte) adviezen. Evenzo zijn de adviezen inzake het minimumloon voor jeugdigen in de wind geslagen, met als gevolg hoge werkloosheid. De aardgasbel is een ander voorbeeld: het kritische artikel in *The Economist* over de Hollandse ziekte (midden jaren zeventig), noch de artikelen van verscheidene landgenoten 5) hebben de beleidsmakers ervan weerhouden de aardgasopbrengsten op te maken. Stel u voor: een welvarend land dat zo'n bonanza in de hoogconjunctuur in de schoot geworpen krijgt, rijk voorzien van prominente economen die de politiek van Jozef hadden kunnen verwoorden, namelijk sparen in de vette jaren ten behoeve van de magere! Maar het gebeurde niet.

Goed, het is nakaarten; maar is het PTNI-rapport en de aanbeveling inzake de MIP, waaromtrent zowel het Centraal Planbureau en de minister-president van Baden-Württemberg zo optimistisch zijn,

niet een voorbeeld a contrario? Met de MIP is het afwachten: naar verluidt is er geld genoeg maar ontbreken de projecten en de ondernemers om ze uit te voeren. En uit het PTNI-rapport hebben de laatste twee kabinetten precies dat gelicht wat hen uitkwam. Bovendien kan men evengoed beweren dat het rapport een rationalisatie bracht van een beleidswending die de politici hard nodig hadden en toch wel gekomen was (vide België, Engeland en de Verenigde Staten: in de beide eerstgenoemde landen zonder rapport; in de Verenigde Staten zou, naar Lester Thurow mij onlangs vertelde, de Democratische Partij een soortgelijk programma voorbereiden om de komende verkiezingen mee in te gaan).

Maar met het voorgaande is de tegenstelling tussen Tinbergen en Stigler nog niet gepeld. Die lijkt mij op een hoger niveau te liggen. Kiest Tinbergen niet voor het primaat van de dialectiek van het denken dat als „een natuurlijke gang van zaken in wetenschappelijk onderzoek” de opeenvolging van these, antithese en synthese kent? De beproefde en getoetste synthese, liefst in een volledig model gevat, zou dan aan de praktische werkelijkheid en haar beleidsvormers en -uitvoerders moeten worden voorgehouden. Die zouden zich aan de redelijkheid daarvan niet kunnen onttrekken, of wel als onverantwoordelijk handelenden aangemerkt moeten worden. Stigler daarentegen kiest voor het primaat van de dialectiek van het feitelijk en praktisch handelen. Het wetenschappelijk denken is slechts een na-denken op de dialectische ontwikkeling van dat handelen, zonder dat het daarop veel invloed heeft.

De uiteenlopende economische theorieën zijn, aldus de Duitse wetenschapsfilosoof W. Schulz 6), een feit dat is vastgeknoot aan de dialectiek van het wetenschappelijke en praktische wordingsproces. Zij zullen blijven strijden om de voorrang omdat men bij de bespreking van maatschappelijke problemen, „existenziell betroffen is”, en de rechtvaardiging van de positiekeuze in onze verwetenschappelijkte wereld een theorie vergt. Hij beveelt aan de maatschappelijke theorieën slechts te doen gelden als „oriëntingsthesen” waarvan de pluriformiteit even onloochenbaar is als dat de synthese ervan onmogelijk is. Dat daarbij de waarschuwing van een gezaghebbend econoom als Tinbergen aan ons allen om niet te menen de wijsheid in pacht te hebben op zijn plaats is, spreekt vanzelf.

H. W. de Jong

1) Zie Tinbergens pleidooi voor een synthese in *ESB* 1 december 1982.

2) G. Stigler, *The economist as preacher*, Oxford, 1982.

3) Idem, blz. 63

4) Ik herinner mij een voordracht van Von Mises in Rotterdam, jaren geleden, waarin de strijder tegen het dirigisme de economische intelligentsia onder zijn gehoor opriep de juiste theorieën te aanvaarden, want dan zou er een einde komen aan het heilloze dirigisme.

5) Zie o.a. M. Brouwer, *Het aardgas: zegen of vloek?*, *SEO-bundel*, 1978.

6) W. Schulz, *Philosophie in der veränderten Welt*, Pfullingen, 1980, blz. 843-848.